

حقوق بشرو سازمان عفو بین الملل

به همراه

ایمان نامه سازمان عفو بین الملل

محمود گلستانی

پژوهشگر دوره دکتری حقوق بین الملل و مدرس دانشگاه

الهام پهلوانی

کارشناس ارشد علوم سیاسی و مدرس دانشگاه

سرشناسه	: گلستانی، محمود، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق بشر و سازمان عفو بین الملل به همراه اساسنامه سازمان عفو بین الملل / محمود گلستانی، الهام پهلوانی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۸ص.
شابک	: 978-600-114-680-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: سازمان عفو بین الملل Amnesty International
موضوع	: حقوق بشر Human rights
موضوع	: حقوق بین الملل International law
موضوع	: حقوق بشر -- اسناد و مدارک
موضوع	: Human rights -- Records and correspondence
موضوع	: حقوق بشر -- اعلامیه ها، شعارها و غیره
موضوع	: Human rights -- *Manifestoes, slogans, etc.
شناسه افزودن	: پهلوانی، الهام، ۱۳۶۲ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ح ۷/گ ۸/ک ۳۲۴۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۲.۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۲۶۹۴

انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان بیافی نژاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴، واحد ۲

تلفن: ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵-۰۵۸۲-۶۶۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تان ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۲، تلفن ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، بسکد حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

حقوق بشر و سازمان عفو بین الملل

به همراه اساسنامه سازمان عفو بین الملل

محمود گلستانی - الهام پهلوانی

چاپ اول: ۱۳۹۵ - تیراژ: ۳۰۰ جلد - قیمت: ۲۰۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-680-0

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۶۸۰-۰۰

تقدیم به:

تقدیم به روح پدر بزرگوارم، اسطوره ایستادگی و استقامت که درس مردانگی را به من آموخت، به یاد خوبی‌هایش و به یاد تعبیر عظم و انانیتش از کلمه عشق، ایثار و ازخودگذشتگی که وجودش در ایر سر برین روزگاران بهترین و محکم‌ترین پشتیبان بود. تقدیم به داد فداکارم، به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودش که سرگز بی ترس در پناهش به شجاعت می‌گراید، به پاس قلب بزرگش که فی‌الدرس بهترین حامی من است و تقدیم به همه عزیزانمان که مرا در دایک این اثر یاری رساندند. به پاس محبت‌های بی‌دریغشان که هرگز فراموش نمی‌کند.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
بخش اول: مفاهیم	
فصل اول: حقوق بشر	۱۹
مبحث اول - تاریخچه و خاستگاه حقوق بشر	۲۰
گفتار اول - دوران باستان	۲۰
گفتار دوم - دوران صدر اسلام	۲۲
گفتار سوم - دوران قرون وسطی	۲۳
گفتار چهارم - دوران رنسانس	۲۳
گفتار پنجم - دوران معاصر	۲۳
مبحث دوم - واژه‌شناسی حقوق بشر	۲۶
مبحث سوم - اسناد بین‌المللی حقوق بشر	۳۰
گفتار اول - اعلامیه جهانی حقوق بشر	۳۰
گفتار دوم - میثاق‌های بین‌المللی	۳۳
بند اول - میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی	۳۴
بند دوم - میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۳۵
بند سوم - پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی	۳۶
بند چهارم - پیش‌نویس پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۳۷
گفتار سوم - سایر اسناد بین‌المللی حقوق بشر	۳۷
مبحث چهارم - مکانیزم‌های نظارت بر حقوق بشر	۳۸
گفتار اول - مکانیزم‌های بین‌المللی حقوق بشر	۳۸
بند اول - شورای حقوق بشر	۳۹
بند دوم - کمیته حقوق بشر	۴۱
بند سوم - کمیته اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۴۲

۴۳	بند چهارم - کمیته رفع تبعیض نژادی
۴۳	بند پنجم - کمیته رفع تبعیض علیه زنان
۴۴	بند ششم - کمیسیون مبارزه علیه شکنجه
۴۵	بند هفتم - کمیته حقوق کودک
۴۶	گفتار دوم - مکانیزم های منطقه ای حقوق بشر
۴۷	گفتار سوم - سازمان های بین المللی غیردولتی
۴۷	مبحث پنجم - نسل های حقوق بشر
۴۸	گفتار اول - نسل اول حقوق بشر
۴۸	گفتار دوم - نسل دوم حقوق بشر
۴۹	گفتار سوم - نسل سوم حقوق بشر
۵۰	گفتار چهارم - نسل چهارم حقوق بشر

فصل دوم: سازوکارهای بین المللی غیردولتی

۵۱	مبحث اول - تاریخچه شکل گیری سازمان های غیردولتی
۵۲	مبحث دوم - تعریف سازمان های بین المللی غیردولتی
۵۵	مبحث سوم - جایگاه سازمان های غیردولتی در اسناد بین المللی
۵۹	مبحث چهارم - علل گسترش سازمان های غیردولتی
۶۱	مبحث پنجم - وظایف و کارکردهای سازمان های غیردولتی
۶۲	گفتار دوم - اطلاع رسانی
۶۳	گفتار دوم - بخش اخبار نقض حقوق بشر
۶۴	گفتار سوم - اقدامات حمایتی و وکالتی
۶۴	گفتار چهارم - معیارسازی (استانداردسازی)
۶۵	گفتار پنجم - ایفای نقش ناظر در تعهدات داخلی و بین المللی دولت ها
۶۵	گفتار ششم - بسیج افکار عمومی و آموزش حقوق بشر
۶۷	گفتار هفتم - اعمال فشار بر دولت ها
۶۷	گفتار هشتم - حقیقت یابی
۶۸	گفتار نهم - شکایت در مراجع قضایی یا شبه قضایی بین المللی
۶۹	گفتار دهم - ایجاد ابتکار
۶۹	گفتار یازدهم - جمع آوری و ارائه کمک های حقوقی و بشردوستانه
۷۰	گفتار دوازدهم - مجازات
۷۰	مبحث ششم - ماهیت سازمان های بین المللی غیردولتی
۷۰	گفتار اول - عام المنافع بودن
۷۱	گفتار دوم - دارا بودن شخصیت حقوق بین المللی
۷۱	گفتار سوم - دارا بودن فعالیت های فرا مرزی
۷۱	گفتار چهارم - دارا بودن سازمان و تشکیلات
۷۲	گفتار پنجم - دارا بودن ارتباط گسترده با سازمان های بین الدول

گفتار ششم - جایگاه مشورتی	۷۲
---------------------------------	----

بخش دوم: تاریخچه و ماهیت سازمان عفو بین الملل

فصل اول: تاریخچه شکل گیری سازمان عفو بین الملل	۷۷
--	----

مبحث اول - علل پیدایش سازمان عفو بین الملل	۷۷
مبحث دوم - روش کار سازمان عفو بین الملل	۸۰
مبحث دوم - وضعیت حقوقی سازمان عفو بین الملل	۸۳

فصل دوم: اهداف و فعالیت های سازمان عفو بین الملل	۸۵
--	----

مبحث اول - اهداف سازمان عفو بین الملل	۸۵
مبحث دوم - حوزه فعالیت های سازمان عفو بین الملل	۸۶
بند سوم - شاخص های سازمان عفو بین الملل در شناسایی نقض حقوق	۹۵

فصل سوم: وضعیت عضویت در سازمان عفو بین الملل	۱۰۱
--	-----

مبحث اول - عضویت در سازمان عفو بین الملل	۱۰۱
گفتار اول - اعضای اصلی	۱۰۲
گفتار دوم - اعضای حامی پشتیبان	۱۰۳
مبحث دوم - خاتمه عضویت	۱۰۶

فصل چهارم: تشکیلات سازمان عفو بین الملل	۱۰۹
---	-----

مبحث اول - ارکان سازمان عفو بین الملل	۱۰۹
گفتار اول - شورای بین المللی	۱۰۹
گفتار دوم - کمیته اجرایی بین المللی	۱۱۲
گفتار سوم - دبیرخانه	۱۱۴
مبحث دوم - شبکه ها و گروه های تخصصی سازمان	۱۱۵
گفتار اول - شبکه های تخصصی سازمان	۱۱۵
بند اول - شبکه بین المللی وکلا	۱۱۵
بند دوم - شبکه نیروهای امنیت نظامی و امنیتی	۱۱۶
بند سوم - شبکه روابط اقتصادی و اجتماعی	۱۱۷
بند چهارم - شبکه های حرفه ای پزشکی	۱۱۸
بند پنجم - شبکه اطفال	۱۱۸
بند ششم - شبکه زنان	۱۱۹
گفتار دوم - گروه های سازمان	۱۲۰
بند اول - گروه های مستقل	۱۲۱
بند دوم - گروه های وابسته	۱۲۱

فصل پنجم: رابطه سازمان عفو بین الملل با سایر سازمان ها ۱۲۳

فصل ششم: منابع مالی سازمان عفو بین الملل ۱۳۱

مبحث اول - منابع تأمین در آمد سازمان عفو بین الملل ۱۳۱

گفتار اول - حق عضویت سالانه ۱۳۲

گفتار دوم - تأمین بودجه از طریق شورای بین المللی ۱۳۲

گفتار سوم - فعالان حقوق بشر ۱۳۳

گفتار چهارم - برنامه ها و اقدامات سازمان عفو بین الملل ۱۳۳

مبحث دوم - مخارج سازمان و نحوه نظارت بر آن ۱۳۳

شش سوم: بررسی نقش سازمان عفو بین الملل در ترویج حقوق بشر

فصل اول: بررسی نقش سازمان عفو بین الملل در ارتقای حقوق سیاسی و مدنی ۱۳۹

مبحث اول - فعالیت های سازمان عفو بین الملل در گسترش حقوق مدنی و سیاسی ۱۴۳

گفتار اول - اراده بیان ۱۴۳

گفتار دوم - بازداشت - زندانبان عقیدتی ۱۴۴

گفتار سوم - مجازات اعدام ۱۴۶

گفتار چهارم - مقابله با شکنجه ۱۴۸

گفتار پنجم - تبعیض ۱۵۵

گفتار ششم - ناپدیدشدگی اجباری ۱۵۷

گفتار هفتم - قضاوت بین المللی ۱۵۹

گفتار هشتم - پناهندگان، مهاجران و اشخاص بی خانمان ۱۶۱

گفتار نهم - کودکان و حقوق بشر ۱۶۳

بند اول - کودکان و جنگ ۱۶۴

بند دوم - حق تحصیل ۱۶۴

گفتار دهم - تجارت اسلحه ۱۶۶

گفتار یازدهم - تجارت و حقوق بشر ۱۶۸

گفتار دوازدهم - افراد محروم و در خطر ۱۷۰

فصل دوم: بررسی نقش سازمان عفو بین الملل در ارتقای حقوق اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی ۱۷۳

مبحث اول - شاخص های حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۸۰

گفتار اول - حق کار ۱۸۰

گفتار دوم - حق برخورداری از غذای کافی ۱۸۱

گفتار سوم - حق مسکن مناسب ۱۸۱

گفتار چهارم - حق آب و زیستگاه ۱۸۲

گفتار پنجم - حق تحصیل ۱۸۳

۱۸۳	گفتار ششم - حق خدمات بهداشتی
۱۸۵	مبحث دوم - شاخص های سازمان عفو بین الملل در شناسایی نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

پیوست ها و ضمائم

۱۹۳	متن اعلامیه جهانی حقوق بشر
۱۹۳	دبیاجه
۲۰۱	اساسنامه سازمان عفو بین الملل
۲۰۱	چشم انداز و مأموریت
۲۰۱	ارزش های اصلی
۲۰۱	روش ها
۲۰۲	برنامه راهبردی جامع
۲۰۲	سازماندهی
۲۰۴	شعب سازمان
۲۰۴	نماینده گی ها
۲۰۵	شبکه های بین المللی
۲۰۵	گروه های وابسته
۲۰۶	عضویت فردی
۲۰۶	شورای بین المللی
۲۰۹	کمیته اجرایی بین المللی
۲۱۰	دبیرخانه بین المللی
۲۱۱	خاتمه عضویت
۲۱۲	مسائل مالی
۲۱۲	اصلاح اساسنامه
۲۳۹	کتابنامه
۲۳۹	مراجع فارسی
۲۴۲	مقالات فارسی
۲۴۳	پایان نامه ها
۲۴۴	منابع لاتین
۲۴۶	مقالات انگلیسی
۲۴۷	اسناد و مدارک اینترنتی

مقدمه

یکی از مسائل مهم و بحث‌انگیز در دنیای امروز، مسئله حقوق بشر است. در دو قرن اخیر تلاش‌های گسترده‌ای در جهت ترویج اصول و معیارهای حقوق بشر انجام شده است. ه‌چند اصل - قوق بشر با عنوان «اعلامیه حقوق بشر و شهروند»، اولین بار در قرن هیجدهم با رفوع رویداد انقلاب کبیر فرانسه و تدوین قانون اساسی آن مطرح شد. اما واژه - قرن بشر به معنای مصطلح آن تنها پس از جنگ جهانی دوم و تأسیس سازمان ملل در سال ۱۹۴۶ وارد ادبیات حقوقی و محاورات روزمره شد. مهم‌ترین اقدام سازمان ملل انتشار «اعلامیه حقوق بشر» بود که در سال ۱۹۴۸ به تصویب رسید. در این اعلامیه، حق حیات، امنیت شخصی از جمله رهایی از بردگی، شکنجه و بازداشت خودسرانه و نیز حقوق مربوط به محاکمه منصفانه، آزادی بیان، آزادی مسافرت و عدم مداخله در زندگی خصوصی، برابری از حق اساسی امنیت اجتماعی از جمله حقوق اقتصادی مربوط به اشتغال، من و استراحت منصفانه، حقوق اجتماعی مربوط به سطح مناسب زندگی از لحاظ بهداشت، مساه و آموزش و حق شرکت در حیات فرهنگی جامعه به رسمیت شناخته شده است. اعلامیه جهانی حقوق بشر خیلی زود دو سند که از لحاظ الزام‌آور بودن با آن تفیرت ظاهر داشتند پدیدار شدند. حقوق و آزادی‌هایی که در اعلامیه به رسمیت شناخته شده بود، با اندکی تغییر ولی با تفصیل و صراحت بیشتر در این دو سند جداگانه با عنوان «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» و «میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی» و همین دو پروتکل الحاقی آن تکرار شد. البته در این دو میثاق از حقوقی هم سخن به میان آمده است که اعلامیه درباره آن سکوت کرده است. مثل حق تعیین سرنوشت

ملت‌ها و حق آزادی ملت‌ها در بهره‌برداری از منابع ثروت طبیعی یا ممنوعیت حبس افراد به علت ناتوانی از ایفای تعهدات قراردادی. به‌روروی مجموعه اعلامیه و دو میثاق امروزه مهم‌ترین منشور بین‌المللی حقوق بشر شناخته می‌شوند. همچنین اعلامیه و میثاقین از طریق چند سند حقوق بین‌المللی که به اشکال خاصی از نقض حقوق بشر مانند شکنجه و تبعیض نژادی می‌پردازند، یا گروه‌های آسیب‌پذیر خاصی از قبیل کودکان، کارگران و مهاجران را در کانون توجه قرار می‌دهند تکمیل شده است. از جمله این پیمان‌ها عبارتند از کنوانسیون بین‌المللی محو هرگونه تبعیض نژادی، کنوانسیون حقوق کودکان، کنوانسیون مبارزه با هرگونه تبعیض علیه زنان، کنوانسیون بین‌المللی هرگونه رفتار و مجازات خشن، غیرانسانی و تحقیرکننده، کنوانسیون جلوگیری از مجازات، بنایات و کشتار دسته‌جمعی.

با صدور اعلامیه حقوق بشر، سمینارها و کنفرانس‌هایی در این زمینه تشکیل شد که همگی در مورد رعایت حقوق بشر و جلوگیری از نقض حقوق بشر، برنامه‌ها و طرح‌هایی را ارائه دادند. این برنامه‌ها و کنفرانس‌ها سبب پیدایش و تأسیس سازمان‌ها و نهادهای غیردولتی زیادی شد که در پیج حقوق بشر را سرلوحه کار خود قرار دادند. نخستین سند رسمی بین‌المللی که در آن از سازمان‌های غیردولتی و مردم‌نهاد نام برده شده است، ماده ۷۱ منشور ملل متحد است. اداره اطلاعات سازمان ملل متحد، مهم‌ترین فعالیت سازمان‌های غیردولتی را خدمت انسان به نام، توجه دادن مردم به اعمال دولت و نظارت بر سیاست‌های اتخاذشده از سوی دولت می‌داند و در اسناد و اعلامیه‌های مختلف به نقش مؤثر و تعیین‌کننده نهادهای جامعه مدنی اشاره کرده است.

از میان سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی، سازمان عفو بین‌الملل، اولین و تنها سازمان بین‌المللی است که به وضوح اعلام کرده است که صرفاً برای توسعه حقوق بشر و آزادی اندیشه و بیان و پایان دادن به موارد نقض حقوق بشری به وجود آمده است. همچنین این سازمان، یکی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین سازمان‌های غیردولتی فعال است که از نظام حمایتی سازمان ملل متحد نیز در زمینه حقوق بشر بسیار بهره گرفته است. این سازمان در سال ۱۹۶۱ توسط یک وکیل انگلیسی به نام پیتر بنسون تأسیس گردید. سازمان عفو بین‌الملل از ابتدای تأسیس از کشورهای مختلف و به صورت افتخاری و داوطلبانه و از هر گروه سنی عضو می‌پذیرد. البته طبق مقررات اساسنامه هیچ عضو این سازمان نباید در مورد کشور خود فعالیت کند تا هم بی‌طرفی سازمان

حفظ شود و هم امنیت اعضا بهتر تأمین گردد. سازمان عفو بین‌الملل هدف خود را آن‌چنان که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به خصوص مواد ۹، ۱۸ و ۱۹ آمده، «دفاع از حقوق بشر و جلوگیری از نقض آن و افشای موارد نقض حقوق بشر می‌داند». با توجه به اینکه حوزه اصلی سازمان، جلوگیری از نقض حقوق بشر و افشای آن است، به طور مشخص و فعالان در زمینه محاکمه عادلانه زندانیان سیاسی، لغو مجازات اعدام و شکنجه، گروگانگیری، هرگونه اقدام عملی غیرقانونی علیه زندانیان، پایان کشتارهای افراد بی‌گناه و نسل‌کشی، ناپدیدشدگی اجباری و هرگونه نقض حقوق بشر، تلاش‌های فراوانی از سوی این سازمان صورت پذیرفته است. شیوه فعالیت این سازمان عمدتاً بر مبنای جمع‌آوری و سپس توزیع اطلاعات متکی است. از مهم‌ترین شیوه‌های رسیدگی سازمان عفو بین‌الملل به موارد نقض حقوق بشر، جمع‌آوری و ارزیابی اطلاعات از طریق تحقیقات محلی، تدارک بر محاکمات، دیدار از زندانیان و مصاحبه با مقامات دولتی، نامه‌های خودرندانی و خانواده‌های آنان، استفاده از گزارش‌های حقوق‌دانان و سازمان‌های حقوق بشر دوست، و از ماده از گروه‌های کاری راجع به موضوعات مختلف حقوق بشری از جمله حقوق کودکان، حقوق زنان، شکنجه، مجازات اعدام و... است.

مطالب این کتاب در سه بخش به مطالعه نظام حقوقی و چگونگی فعالیت سازمان عفو بین‌الملل در جهت توسعه و ترویج حقوق بشر می‌پردازد. بخش نخست به مفهوم حقوق بشر و سازمان‌های بین‌المللی اشاره دارد تا مشخص شود حقوق بشر چیست که سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی به عنوان یکی از اجراکنندگان حقوق بشر خواهان تحقق آن در جهان هستند و این سازمان‌ها چه وظایف و نقش‌هایی در قبال تحقق این امر دارند. در بخش دوم به بررسی سازمان عفو بین‌الملل به عنوان ارکان و بزرگ‌ترین سازمان بین‌المللی غیردولتی پرداخته می‌شود. در این بخش تاریخچه جایگاه سازمان در نظام حقوق بین‌الملل، اهداف و فعالیت‌ها، وضعیت عضویت، تشکیلات، سازمان، رابطه آن با سایر سازمان‌های بین‌المللی و منابع مالی سازمان عفو بین‌الملل مورد بررسی قرار می‌گیرد تا مشخص شود این سازمان، اهداف، معیارها و شاخص‌های خود را برای حمایت از حقوق بشر و همبستگی بشری بر چه اساس و ماهیتی قرار داده است. در طی بخش سوم، نقش و عملکرد سازمان عفو بین‌الملل در ارتقای شاخص‌های حقوق مدنی، سیاسی و همچنین حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به عنوان تمرکز فعالیت‌های این سازمان مورد مطالعه قرار می‌گیرد.